

*

Необхідно знайти такі механізми оновлення армії держслужбовців, щоб процедура проходила максимально безболісно для суспільства і ефект від цього не змусив шкодувати про ухвалені рішення.

Вилен ВЕРЕМКО

Як провести люстрацію,
щоб знизити корупцію

Бюрократія: перезавантаження

Яким чином у нашій країні подолати корупцію й досягнути прозорості ведення бізнесу? Це, за словами виконавчого директора Європейської бізнес асоціації Ганни Деревянко, головне питання (після врегулювання конфлікту з Росією), що сьогодні хвилює бізнес. Про це вона розповіла після зустрічі прем'єра Арсенія Яценюка з представниками бізнесу, що відбулася на початку березня. За словами Ганни Деревянко, інші питання, порушені на зустрічі, будуть другорядними — як відшкодуватимуть ПДВ, як буде вибудована дозвільна система тощо. Раніше про загрозливі масштаби корупції у країні не одноразово заявляли представники бізнесу: останніми роками бізнес віддавав на хабарі до половини свого обороту. Тільки за основними корупційними напрямками з легального обороту в кишені чиновників виводили понад 160 млрд грн щороку.

Нова влада одним з інструментів подолання корупції бачить люстрацію вищих посадових осіб, чиновників усіх рівнів, суддів тощо. Згодні з цим і юристи. «Для оздоровлення суспільства люстрація просто необхідна. Робота в корупційній системі — це деморалізація», — вважає партнер ЮФ FELIX Оксана Кобзар. А Максим Олексіюк, партнер ЮФ «КМ Партнери», доповнює, що найнижчі показники довіри населення до судової влади і правоохоронних органів у світі разом з одними із найбільших показників корупції не залишають сумнівів у необхідності широкої люстрації.

Поки що лише розмови

У прийнятій 27 лютого програмі уряду першим у списку законодавчих актів, які необхідно прийняти найближчим часом, значиться закон про люстрації. Хоча конкретики, про що саме має йтися в документі, поки що немає. Лише фракція

ВО «Свобода» внесла до парламенту проект постанови про необхідність прийняття такого законопроекту. Але сам документ не зареєструвала, оскільки, за словами свободівців, він не має достатньої підтримки нардепів. Максим Олексіюк зауважує, що слово «люстрація» дедалі рідше звучить із вуст старої опозиції, яка «ділить пиріг нової влади». «Внесена постанова про люстрацію, що передбачає лише підготовку проекту закону, і позначення люстрації в довгостроковій перспективі, створення комісії з люстрації, як водиться, поставити на ній хрест», — вважає юрист. Разом з тим, за його словами, не існує жодного серйозного аргументу за відстрочку люстрації хоча б на день. Попередня влада створила систему, що давно відфільтрувала й викинула принципових і чесних людей.

Комуністи різко розкритикували ідею люстрації. З огляду на погляди «Свободи», можна припускати, що, насамперед, відсівати чиновників вони пропонують за політичними ознаками. «Особи, які співпрацювали з тоталітарним комуністичним режимом, мають, безу-

мовно, бути піддані люстрації. Це потрібно було зробити набагато раніше, але не пізно й зараз», — вважає Оксана Кобзар. Але доповнює — що стосується люстрації виборних посад, тут варто дослухатися до рекомендацій ПАРЄ, викладених у Резолюції «Про заходи щодо позбавлення спадщини колишніх комуністичних тоталітарних систем». У ній йдеться, що люстрація не повинна застосовуватися до виборних посад, оскільки тут існує конфлікт із правом виборців. Також юрист зауважує, що люстрація передбачає очищення влади від широкого кола осіб за певними критеріями, на відміну від звичайних процесів переекстації, кримінального переслідування за корупційні злочини, що носять індивідуальний характер. Тому стосовно певних категорій чиновників немає сенсу проводити індивідуальні розслідування, потрібна люстрація.

Що чекає суддів

Найважливішим, але й найскладнішим, вважають юристи, буде навести лад у судах після так званої судової ре-

форми 2010 року. Після зміни влади парламент уже прийняв зміни до деяких законів щодо судоустрою і статусу суддів (закон № 769-VII від 23 лютого 2014 року). Зокрема, змінюється процедура призначення суддів на адміністративні посади — тепер такі призначення здійснюються парламентом, а не ВРЮ. Також повертаються положення про те, що кандидатури на посаду суддів безстроково попередньо розглядаються профільним парламентським комітетом.

Крім того, 1 березня Кабмін підтримав законопроект Мін'юсту «Про відновлення довіри до судової системи України». Документ передбачає проведення перевірок і звільнення з посад осіб, які виносили протиправні рішення. Зокрема, планується перевірити суддів, які виносили рішення у справах, пов'язаних із масовими акціями протесту в Україні після 21 листопада 2013 р.; у справах, пов'язаних з останніми парламентськими виборами; суддів, які виносили рішення стосовно осіб, визнаних політичними ув'язненими, які виграли справи в Євросуді та ін. Крім того,

«Чесні й безчесні люди
пізнаються не лише
з того, що вони роблять,
але з того, чого вони
бажають».

Демокрит

ревізії підлягатимуть дисциплінарні провадження проти суддів, відомості їхніх декларацій про доходи й витрати. Судді, які не пройдуть атестацію й люстраційну перевірку, будуть відсторонені від правосуддя з подальшим звільненням з посади судді у зв'язку з порушенням присяги. Передбачається, що така переатестація займе близько року. Сьогодні можна лише гадати, скільки служителів Феміди втратять мантиї, чи вистачить резервистів, які пройшли навчання і склали іспити, щоб заповнити виниклі вакансії, чи не призведе це до ступору судової системи. А може навпаки, чистки матимуть лише формальний характер.

Повній люстрації необхідно піддати керівний склад МВС, а на місцях — начальників управлінь, всіх їхніх заступників, начальників відділів, усіх заступників

Оксана Кобзар вважає, що робота з суддями має початися з публічного декларування майнового стану і доходів, а також надання пояснень щодо джерел доходів. Паралельно — повна люстрація ВКС і ВРЮ.

Очищення лав правоохоронців

У міліції, схоже, через об'єктивні обставини люстрація вже відбувається природним шляхом. «Ситуація, у якій опинилася міліція, — тотальна деморалізація й дезорганізація, — розповів міністр МВС Арсен Аваков. — До цього необхідно додати змушену й абсолютну необхідну люстрацію керівних кадрів МВС у центрі й на місцях». За його словами, на сьогодні звільнено 90% усіх керівних кадрів — кадрів, які дискредитували себе за три останні місяці. Кадрів, які призвели до того, що довіра до міліції ледь відрізняється від нуля, як і близька до нуля функціональна здатність. Також міністр повідомив про сильний лобізм різних осіб у спробах проштовхнути на керівні посади своїх кандидатів. Тож необхідно в короткий термін призначити керівників в областях і структурних підроз-

ділах МВС. Арсен Аваков допускає помилки через поспіх, але їх можна буде виправити «другою хвилею» під контролем громадськості.

За словами Максима Олексіюка, нині правоохоронні органи як джерело небезпеки для громадян набагато випереджають криміналітет. «Народ сам здатен організувати самооборону на перехідний період, до створення нової підконтрольної йому системи органів управління», — вважає він. Водночас, Оксана Кобзар думає, що повній люстрації необхідно піддати керівний склад МВС, а на місцях — начальників управлінь, усіх їхніх заступників, начальників відділів, усіх заступників. «Моло-

Як люструвати фіскалів

1 березня Кабмін вирішив ліквідувати фіскального монстра — Міндоходів і відновити діяльність Державної податкової служби і Державної митної служби. А невдовзі після цього Арсеній Яценюк запропонував бізнесу самому подати кандидатури на керівників старих нових відомств. «Справа не лише у відновленні структур. Справа в тому, як ці структури функціонуватимуть. Саме тому я зараз привселюдно звертаюся до вас. Керувати Державною податковою адміністрацією й Державною митною службою будуть люди не з системи», — пояснив прем'єр-міністр.

Незабаром стало відомо, що після реорганізації Міндоходів керівником ДПС стане інвестиційний банкір Ігор Білоус, а митницю очолить представник аудиторської компанії KPMG Віталій Науменко.

До чого приведе реорганізації Міндоходів, поки що судити складно. Та щонайменше ця процедура спростить «чистку лав» чиновників відомства. Оксана Кобзар вважає, що всім фіскалам слід обмежити доступ до державної служби процедурою перевірки, публічного декларування доходів і майна, надання доказів джерела походження. А Максим Олексіюк не дуже вірить у великі успіхи подібного заходу. «Люстрація? — низують плечима податківці, митники, ДАСК, пожежні, санітарні й фітосанітарні органи, агентства, комісії, комітети. Хто ж знищить ці роками будовану птахоферму, яка вже готова нести золоті яйця новим хазяям?» — запитує він. Очевидно, багато залежатиме від активної позиції бізнесу. Якщо над фіскальними і дозвільними відомствами існуватиме ефективна система громадського контролю — справа зрушить. Якщо підприємці самі шукатимуть схеми уникання оподаткування шляхом корумпу-

вання чиновників, — навряд чи допоможе люстрація.

Потрібні контроль і відповідальність

Втім, юристи зазначають, що люстрація сама по собі навряд чи допоможе. Оксана Кобзар упевнена, що одночасно обов'язково потрібно проводити відкриті конкурси на посади, які, за її словами, виявлять багато гідних професіоналів. Держава має запропонувати новим службовцям гідні умови праці. Для цього потрібен перегляд штатної кількості співробітників, що вивільнить кошти для збільшення фонду оплати праці. «Скорочення штату неминуче, але воно буде успішним за оптимізації процесів, скорочення паперового документообігу, непродуктивних витрат часу», — зауважує юрист. Крім того, необхідно забезпечити прозорість діяльності чиновників, організувати електронне діловодство, розробити ефективну систему оцінки роботи й мотивації чиновників. Має бути встановлена індивідуальна відповідальність чиновників.

Старший партнер АК «Соколовський і партнери» Тетяна Лісовець зазначає, що, на жаль, одразу неможливо поміняти людей у системі й замінити їх кристально чесними. «Я думаю, ситуація зі зловживанням влади й корупцією могла б кардинально змінитися лише в тому разі, якби самі громадяни мали можливість законними методами отримувати сатисфакцію від чиновника», — дає вона свій рецепт. І пояснює, що для цього потрібно змінити чинний КПК. За аналогією зі ст. 27 КПК 1960 року, можна було б надати громадянам право, оминаючи досудове розслідування, одразу звертатися до суду із заявами про внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо службових осіб за злочинами в галузі службової діяльності. Це було б поверненням до реального приватного обвинувачення, де заявник — постраждала особа міг би підтримувати обвинувачення, надавати докази. «Як ми знаємо, через досудові органи через різні причини довести до суду зазначену категорію справ поки що мало кому вдавалося. Це було б реальним способом контролю над діями чиновників», — запевняє Тетяна Лісовець. ■